

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bibliotheca Rhetorum

In Quo Orationes Sacrae, & Panegyricae

Le Jay, Gabriel François

Ingolstadij, 1726

Utra utri præstet Eloquentia, Sacra, an forensis. Oratio X.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71028](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-71028)

UTRA UTRI PRÆSTET
ELOQUENTIA,
SACRA,
AN FORENSIS.

ORATIO X.

VAstum habuit semper & plenum magnâ rerum
ubertate campum, in quo feliciter decurreret.
Eloquentia, cùm Sacra, tum Forensis, Illustris-
simi Ecclesiæ Principes, Præsides Illustrissimi, Ampli-
fimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatis-
simi. Verùm in vario dicendi genere utra utri præ-
stet, aut majorem adeptam laudem ac gloriam videri
debeat; neque memini disputari uspiam curiosius,
neque rem controversam penitus atque ambiguam
definiri.

Expectatis h̄ic fortè, Auditores, ut ego, si mi-
nus pro facultate ingenii mei, quod sensi semper
quām esset exiguum, saltem pro magno usu, &
longā illius artis, quām proficeor, exercitatione
hujus controversiæ judicem atque arbitrum me
constituam. Neque hoc verò si tentare videar,
quisquam è vobis mihi non indulgeat, quem con-
tritum per tot annos, defunctumque multis labo-
ribus persenistis. Nam quis in hac umbratili pa-
læstrâ sudavit tamdiu vel alsi? quis in ludicris in-
genii doctrinæque certaminibus plura stipendia
meruit? quis è Rhetorum Collegio exacta jam in
hoc

hoc stadio lustra quatuor enumerat? Au non ergo, quod donatis jām rude & multarum palmarum nobilibus Athletis olim concessum fuit; ut extra discriminem aleæ positi de pugilum cæterorum fortitudine atque solertiâ judicarent, hoc mihi in hodiernâ contentiore pariter liceat, citra cujusquam offensionem, meum interponere judicium?

Quanquam absit, Auditores, ut eâ, quam vel annorum numerus, vel ipsa canities peperit, abuti auctoritate videar. Malim ego rem totam vestris permittere arbitriis. Existimate vos ipsi, utra priores ferre partes debeat Eloquentia, Sacra, au Forensis. Nam quos in hac causâ cognitores ac jndices cupidiūs ambiam, quām clarissimos Viros, qui nos præsentiâ suâ recreant ac cohonestant? Quocunque enim feram oculos, video in hoc amplissimo cœtu clarissima Fori lumina, video multa sacrar um exedrarum ornamenta, quibus utriusque Eloquentiæ vis, pondus ac momentum igitur esse nequeant. Ac licet ex eorum numero non paucos mihi gratulari possim, qui in hoc exercitati Lycæo & ex nostrâ disciplinâ profecti suffragari meæ sententiæ pro suâ humanitate non abnuerent; tamen illi nostris manibus atque industriâ informati primùm rudiūs, tantos deinceps ingenio suo, labore atque solertiâ fructus fecere, ut ab eorum jndiciis pendere non verear, nec in discipulis oling meis, meos hodie magistros venerari.

Duo sunt inprimis, Auditores, quæ Sacram inter & Forensem Eloquentiam contentionem movere, & cujuspiam, si qua est alterius in alteram, dignitatis atque præstantiæ possunt præbvere fundatum. Primum petitur ab earum rerum naturâ circa quas agitandas utrumque dicendi genus versari solet. Alterum oriri potest ab iis ipsis, qui buscum res ejusmodi tractantur. Habent nimirum Eloquentia tam Sacra quām Forensis variam ac

Hh

dissimi-

dissimilem rerum segetem, quibus in exercendis
occupentur: est etiam utriusque varium ac dissimile
genus hominum, in quos vires suas exerant. Hinc
ratio multiplex commodi pariter atque incommo-
di nascitur, unde alterutrius in gratiam liceat pro-
nunciare. An igitur natura rerum circa quas utra-
que dicendi facultas versatur, facit, altera ut alteri
videatur præferenda? An indoles eorum, apud
quos utriusque dicendum incumbit, uni potius quam
alteri prærogativam arrogat? An ab argumento
ipso, an ab audientium conditione repeti debeat al-
terutrius præstantia, geminâ Orationis parte excu-
tiemus. De rebus, quas Eloquentia cùm Sacra-
rum Forensis agitant, priore quidem loco; de iis
verò apud quos vicissim dicendum habent, poste-
riore differemus.

P A R S. I.

Ac primùm quidem quanta se objicit rerum
illarum sublimitas, quæ materiem Eloquentiæ Sa-
cræ suppeditant! quanti est in iis argumentis ver-
sari, quæ reverentiam ex se se, admirationem, &
sacrum quemdam metum inspirant! quam juvat
habere in promptu immensam ubique dicendi syl-
vam ac segetem, quam exhaustire non possis! quam
commodum est orationis suæ præsidia nunc è Cœlo,
nunc ab Inferis accersere! An in iis rebus tra-
ctandis aut jejunum aut indisertum esse Oratori
liceat?

Agite enim verò, Auditores, numquid illa vi-
deri possit infortunata vel sterilis messis eorum,
qui sacris è pulpitis verba faciunt, quorum sors ea
est, nihil ut nisi grande, nisi immensum, nisi sublime
unquam sapiant? Illi dicendò supremi Numinis ma-
jestatem attingunt; quid nobilius? ejusdem virtu-
tes infinitas explicant & efferunt; quid plenius?
Oracula interpretantur; quid illustrius? proin-
fiones

fiones exponunt, quid optabilius? minas aperiunt;
quid terribilius?

Hinc porro quanta Oratori Sacro conciliatur auctoritas ac reverentia! quantum Eloquentiae ipsius pondus ac momentum accedit! Nam quis deferendum illi ultiro honorem non putet, qui tam honorificâ legatione defungatur? quis dare fidem loquenti abnuerit, quem divinæ voluntatis interpretem agnoscat? quis affirmanti quidpiam reclamet ac contradicat, qui Veritatis ipsius testimonio niti censeatur? At licet in explicandis aperiendisque Religionis mysteriis implicata multa, abstrusa pleraque, plurima, quæ humanam fidem excedunt, sacer Orator eloquatur; quis tam dociles & ad omne promptos obsequium non afferat animos, ubi tantam ipsa argumenti dignitas gratiam ac reverentiam accerit?

In tantâ rerum sublimium segere ac maiestate, ullâne in Oratore Sacro possit esse mediocritas? qui nihil habet dicendum nisi magnum & admirabile, an nauseam pariat atque fastidium? divini verbi vis tam potens an præconis in ore robur amittat? Certè non videmus deteri quidpiam de fulgore aurî, quacunque manu tractetur: nihil perdit saporis sui liquor optimus, vel si canalis ille, per quem defluit, pretium ex se se non habeat.

Absit, Auditores, ut verendum divini Oratoris munus, quod ego semper duxi magno ponendum in loco, vellicare, vel eos ipsos qui tam honorificâ provinciâ defunguntur, arguere vel insectari confidam. Verùm omissâ atque ejuratâ maledicendi prurigine, liceat mihi inquirere, cur in tantâ rerum dicendarum maiestate vilescant sapè eorum non pauci, nihilque ex fulgore præter fumum dare videantur.

Dicamus quod res est: ambitiosi sumus ingenii nostri ostentatores, ac nihil facimus quidquid na-

Hh 2 tivâ

vita simplicitate exurgit, aut efflorescit propria pulchritudine, nisi inventis nostris luceat aut etiam splendeat quadam dicendi novitate. Atque haec prurigo mala Sacros Oratores tanto sollicitat magis, quanto proprii minus privatique juris res agitant. Scilicet dives ille sit quantumvis ac ferax, quem exercent, dicendi campus, obvius est & apertus undique; multorumque vestigiis consignatus jam diu, rarum offert tramitem, per quem aut solus, aut cum paucis infistas. At spernitur ea laus que vulgaris est, nec avidum gloriae pectus ea merces exsatiat, quam partiri cum aliis necesse sit. Igitur operae pretium facturos se arbitrantur, si se à vulgo secernant, & in communi arguento ea dicant, quæ minimè communia sint.

Quantæ porrò molis est aperire sibi novos viarum aditus, & in iisdem decurrere tam feliciter, ut in errorem non incurras! Rarum, mihi crede, genus illud hominum: & quod de Oratoribus sui temporis aiebat Tullius, tam infrequens, ut vix singulos singulæ ætates ferant.

Gratulemur equidem ætati nostræ, Auditores, quæ, ut in reliquis cujuscunque generis artibus viros tulit superioris cuiusdam ordinis ac dignitatis, ita nec caruit Sacris Oratoribus, qui tritam catenorum vestigiis viam prætergressi, inusitato ad gloriam tramite pervenerunt. Plaudat illa sibi etiam num hodie per me licet, & peritum, si quod est aliud, in æstimandis hominum ingenii Aulæ judicium ostentet, quæ se Oratoribus suis beatam ac felicem arbitratur.

At lugeat, ut par est, illa amissum recentissimè Sacrum Oratorem, qui plurimos luxit ipse tam disertè, & receptas cœlo felices animas tam novo, tam singulari, tam idoneo præconio toties decoravit. Beatam ô nimis Nemausensem Ecclesiam, dum sollicitum in illo, vigilem, affiduum, beneficium Pa-
storem

storem nacta sibi meritò gratularetur ! miseram
hodie, quæ ducem in eodem tutissimum, sapientissi-
mum moderatorem, parentem optimum deside-
rat ! Tamen Eloquentiæ Sacræ non perii totus; vi-
vit, vivetque diu disertissimis in Orationibus, ne-
que ætas vel fera de eximiâ tanti Oratoris facun-
diâ minus, quam de cumulatâ sacri Præfulis virtute
conticescat. Verùm inexpertum illud Eloquentiæ
genus dum affectant multi; dum novâ dicendi ra-
tione novum nomen ambiunt, quam aberrant gra-
viter à verâ germanâque laude ! qualem animo Elo-
quentiæ Sacræ speciem informant ! quam sui
ipsius dissimilem, & quibus personatam larvis
obtendunt !

Placet illa in primis nativo cultu & simplici,
alieno & ab arte comparato non eget: proprias
habet opes ex se, peregrinas non ambit gazas.
Virginem suâpte naturâ formosam dices, quæ
nunquam appareat pulchrior, quam cum ornata
minus incedit: cui apparatus omnis plus auferat
decoris ac gratiæ, quam tribuat.

An non enim verò fatalis illa est plerumque eo-
rum conditio, qui Oratoriæ Sacri munus obeunt,
ut, dum laudis avidi plus æquô prætervolare vul-
gus Oratorum, & singulare commendare se dicendi
ratione nituntur, non tam genuinam Eloquentiæ
Sacræ copiam ac majestatem, quam futilis ingenii
fui fœtus obtrudant ?

Alii oblectandis auribus magis, quam erudien-
dis animis attenti, sine nervis orationem mancam
atque elutabem effutiunt: in accurandâ periodo
seduli, in componendis Antithetis diligentes, in ri-
mandis castigandisque voculis curiosi, politis Aca-
demicis frunt, quam Sacris Oratoribus propiores.
Alii in pingendis adumbrandisque moribus toti, de
virtutibus ac vitiis ita disputant, ut non tam doctri-
nam Christi pertractare, quam Socraticam insti-
tuere

quere scholam videantur. Alii proscripti jam sa-
pius erroris fautores usque pertinaces hoc molin-
tur unum, unum hoc student, ut præjudicia sua
tueantur, ut per latebras ac cuniculos aut novum
desperatæ causæ subsidium parent, aut eludant
ictus, aut detorqueant tela, aut in proscriptionis
auctores atque artifices eroletis jam diu vindiciis
facti invidiam atque odium declinent.

Inde igitur ab ipso argumento repetenda est
Sacræ Eloquentiæ difficultas, quod neque Oratori
Sacro liceat à divini verbi simplicitate deficere sine
vitio, neque Religionis dignitatem representare
sine quadam dicendi majestate ac gravitate senten-
tiarum. Quo in genere cluxere omnino pauci,
qui parabili nec longè accersitâ oratione verbis
suis fidem facerent, neque tamen humili ac pede-
stri stylo reperent humi, dum coelestia meditan-
tur ac prædicant.

Talem ætate nostrâ vidimus ac suspeXimus
Virum illum, qui prudentum eruditorumque ho-
minum judicio, Oratorum sui temporis facilè prin-
ceps audiebat. Is ita sibi temperavit in dicendo,
ut neque de simplicitate sermonis majestas, neque
de majestate simplicitas quidquam detereret. Non
verborum flosculos, non argutias orationis sectari;
nec tamen aut rusticitatem amare, aut placere sibi
in incultâ negligentia. Ita ingenii sui indole com-
paratus erat, ut comptus esset à naturâ, non cala-
mistris inustus. Non ille servire mulierularum
palato, aut cirratorum auribus; sed eruditæ mul-
titudinis genium ac gustum sequi. Non asperitas
sermonis inerat, sed temperata lenitate severias;
non limâ exactior, sed neque scabra aut hiulca
oratio; Quo fiebat, ut hominum animos pertra-
heret, quod veller, siquidem fuci expers erat ac
cerussæ; neque tamen audientium abs se frequen-
tiam abalienaret, aut moveret delicioribus fa-
ctidium

stidium, siquidem nativâ quadam pulchritudine eminebat.

Et verò quid difficultius quam inter hos Eloquentiæ fines ita consistere, ut neque styli exquisita mundities fidem dicenti detrahatur, neque horridior sermo pariat nauseam audientibus? Quo quidem in dupli genere eo peccatur frequentius, quod qui sunt amœuiore ingenio nati, vix abstinent ab exquisito sermonis apparatu, qui verò inter abstrusiores disciplinas educati sunt, neglegunt plerumque & incompti incedere videantur. Hinc æstimate, Auditores, Eloquentiæ Sacrae incommoda, cuius perfectam atque omni ex parte absolutam formam nemo attigerit, nisi qui hæc duo contraria inter se ac penè pugnantia conjunxerit, simplicitatem dico ac majestatem dicendi.

Jam verò quid de Forensi Eloquentiâ dicemus, Auditores? Illius quidem hæc sors est, ut nihil ex argumenti splendore pariter ac majestate difficultatis contrahat. Fuerit hæc olim Atheniensis Romanique Fori dignitas, suum ut decus & ornatum non magis ab Oratorum ingeniis atque industriâ, quam ab ipsâ argumenti amplitudine Eloquentia traheret: cum gravissimæ generis cuiuscumque res in contentionem Fori controversiamque incidenterent: cum momenta pacis ac belli, Regum Principumque fortunæ, publica negotia, Magistratum jura, honorum ac dignitatum rationes nuspiam, præterquam in Foro, expenderentur, agitantur, definirentur!

Extimuit Philippus viator orantem Athenis Demosthenem, eundem gravissimum rebus à se prosperè gestis obicem sensit; &, quem armata totius Græciæ manus triumphantem non retardarat, is vix superabilem in uno Oratore moram expertus est. Vedit Roma Tullium, unius linguae præsidio, dominari populorum animis, coercere

improborum audaciam, statuere ac refigere pro arbitrio leges, donare fasces vel auferre, eripere arma tam perniciosorum civium, quam irati victoris è manibus, inclinanti in ruinam Reipublicæ salutem, fiduciam, incolumitatem præstare.

Nunc vero quæ tandem supersunt in Foro priscae dignitatis vestigia, & quò veteris Eloquentiae splendor recidit? In comporiendis privatorum negotiis occupatur Oratorum solertia, neque ullam penè ingenio suo aut facundiæ parem causam habent. In jus vocas? eo. Vadaris? sequor. Quid tum postea? de agelli finibus, de farciendis tectis, de stillicidiis instaurandis agitur controversia. Et messem quam Forensis Eloquentia invadat! En campum in quo exultet!

Verum si minus feliciter comparati videntur ab iis rebus, quas pertractandas habent Forenses Oratores; si neque iam vastam neque tam feracem ac speciosam naeti sunt dicendi aream, itane reliquis destituta praefidiis haec Eloquentia dicenda sit, ut argumenti, ut sic loquar angustias atque egestatem, ipsa cum dicendi varietas ac novitas, tum petitus ab arte lepos, tum orationis gratia atque concinnitas abunde non compensent? Age; quam varia, quam multiplex dicendi ratio Oratori Forensi se offert, qui nunc accusandi vices obeat, nunc defendendi partes tueatur: qui jam in dicendis causis rerum agendarum hortator, jam conversis studiis earumdem diffusor accedat: qui modò controversias juris excutiendas habeat, modò in revineendis probandisque factis insudet?

Quid dicam de ipsâ argumenti novitate, quam Forensis Orator non mediocriter adjuvatur? Magnus quidem est, & nullis penè definitis terminis campus ille, quem Orator Sacer decurrentum habet; at quam tritus idem, quam sæpè multorum vestigiis impressus! Quis est tam hospes, tam peregrinus

grinus sacris in rebus, qui Oratoris mentem statim non occupet, & ab orationis exordio rerum dicendarum feriem non præsentiat? De Inferis agendum est sacro è pulpite? at præconceptam à me vel à teneris unguiculis mentem Orator non superabit. De cœlesti patriâ perorandum? at non æquabit oratione injectam mihi ab ipsâ pueritâ ex expectationem. Scilicet qui sacram ad concionem conveniunt, audierunt sanè centies iisdem de rebus differentes. Magnum quiddam est vincere in hac parte audientium fastidium, & in argumentis jam cognitis aliquâ novitatis specie animos permulcere.

Quanto potior est Oratoris Forensis conditio, eni vel in uno dicendi genere tanta varietas & rerum novarum series occurrat? Agite enimverò, quam multiplicem quotidiana litigantium controversiae pariunt causarum ubertatem? quam multa singulis prope diebus nascuntur in Foro inusitata prorsus & inaudita dicendi argumenta, quæ curiositatem excitant, stimulant attentionem, & ipsam dicentis acutum industriam? Cogitate, si potestis, quam diversâ ex contentione fortunarum, ex patris, ex fœderibus, ex conjugiis, ex hæreditatibus, procreentur quæstiones, actiones novæ instruantur, in quibus ingenium & solerteriam Causidicus exerceat. Hæc porrò quanto minus tristia sunt ac per vulgata, tanto delectant magis ac placent. Hinc videoas compleri sedilia, concurrere multitudinem, densari turbam hominum, & ab ore dicentis pendere plurimas horas sine fastidio, qui concionis sacrae moram breviorem non ferrent.

Accedit & illud Oratori Forensi commodum non vulgare, Auditores, quod plus ab arte ipsâ præsidii, quam sacer mutuetur: quod orationis omnes flosculos, omnes veneres ac gratias non modò se etagi impunè possit, sed nec tolerabilis quidem

Hh 5 habe-

habeatur, nisi aurium delectationi serviat. Nam quanto implicatiū & minūs jucundum dicendi genus illud est, in quo laborat is Orator, tanto plus amoenitatis requirit, unde temperetur identidem, & Eloquentiae politioris suavitate conditatur. Hinc apud illos Figurarum usus & frequentior & audacior; hinc illa lātissimarum rerum seges tam à veterum historiarum monumentis, quām ab ipsis Fabulis Poëtarūmque fictionibus petita, quam soleri ac peritā manu Orator Forensis nunquam adhibet, quin oratio comptior & ornatior existat. Nam quid hīc loquar Furiarum officinas, Sirenum voces, Circeā pocula, Ulyssis labores, mansuescere dōiles Amphionis ad sonum feras, & alia id genus; quæ Tullius gravissimis etiam in causis, cūm de capite fortunisque Clientum ageretur, non sine incredibili audientium voluptate adhibebat?

Mitto liberales jocos, quos Orator Sacer, quām providere debet sedulō ne usurpet unquam, tam prudenter potest in loco Forensis emittere. Neque verò Tullium eundem, vel dum res tractabat maximē serias, puduit identidem spargere lepidos & urbanos sales, quibus id evincebat nonnunquam, quod fortissimis argumentis non expugnasset. Nec erubuit ob eandem causam appellari à Catone Consul ridiculus: adeò noverat experientiā, non placere tantū ac delectare in Oratore Forensi lepidam dicacitatem, sed Ridiculo plerumque quām acri fortiūs ac meliūs res secari!

Et verò quinam audiuntur in foro lubentius? qui consequuntur plausus confertæ multitudinis? quos sibi patronos clientes ambiunt, nisi qui litium tricarūmque austeritatem festivitate ingenii & sermonis elegantiā temperare norunt? Unum proferre possem è multis, quibus etiamnum hodie abundant Curia, unum, inquam, cui jampridem applaudit illa, nec applaudere desinit, quia novam in dies

dies plaudendi segetem suppeditat; cujus de le-
pore ac gratiâ nihil anni recessentes ademere, qui
tam disertus, tam factus est ad dicendum, nunquam
ut festivus magis ac gratus videri soleat, quâm cùm
adversarium excipit ex tempore, & imparatam de-
fensionem agit; qui quâm optabilis in foro patronus,
tam amicus dulcis, tam grauis hospes, tam
genialis conviva primariis quibusque Magistratibus
congreditur; qui numerosæ sobolis parens suavis-
simum hoc natus est solatum, ut in liberis pater-
nam gloriam, & suæ eruditionis ac politioris facun-
diæ æmulationem videat adolescere; qui denique,
si vel in Atheniensi vel in Romanâ Republicâ natus
esset, tam facilem sibi ad honores amplissimos,
quâm istorum temporum Oratores, adiutum ape-
ruisset.

Hæc est igitur Oratoris cùm Sacri tum Fo-
rensis conditio, Auditores, ut in iis argumentis,
quibus transtendit incumbunt ambo, plus dignita-
tis alter ac majestatis, alter plus varietatis natus
videatur. Habet Orator Sacer vastum dicendi
campum, sed eundem tritum ac per vulgatum:
habet arctiorem Orator Forensis; at eundem novi-
tatis gratiâ præcellentem. Ille cavere debet in pri-
mis, ne rem grandem ex se se, petitis impensiūs
ab arte subsidiis, elevet ac deterat: hic ut tenue
naturâ suâ argumentum Artis luminibus & orna-
mentis decoret: illius oratio gravis semper & au-
stera sit; hujus lepida identidem & jocosa feratur
& incedat. Magnus in utroque diuturnusque labor
requiritur, ad cumulatam perfecti Oratoris laudem
assequendam: major cautio, ne laboris assidui con-
tentio in altero immoderata laudum cupiditas,
in altero lucri amor sordidus dedecoret.

Tamen non caruit, aut etiamnum caret nostra
hæc ætas perfectis Oratoribus, qui tam Forum
quâm sacras exedras eloquentiâ suâ commenda-
rum.

runt. Atque ut abstineam ab iis qui in utroque curriculo tam laudabiliter hodie decertant, certè præterire non possum geminum illud Eloquentiæ Forensis ac Sacræ lumen, quod eruptum nobis tanto desiderainus acriùs, quanto illustrius in utroque suspeximus exemplum pariter ac documentum; Lamonium dico ac Burdalæum. Neque enim fas est alterum ab altero vel post mortem sejungere, quos tam antiqua, tam arcta, dum viventer, necessitudo conjunxit. Amabat Burdalæum Lamonius, & sibi gratulabatur in primis, qui talem haberet amicum. Pari in Lamonium affectus Burdalæus ferebatur, & eo, quo decebat, loco tam illustris Viri benevolentiam reponebat. Has porrò nexus indolis similitudo, par in utroque fides ac probitas, mira voluntatum consensio, & in conditione vitae tam dispari, non absimilis consuetudinis ratio vinxerat. Ille dicendi laude clarus in Foro, totius Curiæ animos rapiebat in admirationem sui: hic divini verbi præco mirabilis non visam haftenus, nemini imitabilem Eloquentiæ formam exhibebat. Erant in utroque dotes illæ cùm à naturâ, tuin ab arte, quæ perfectum cumulatumque Oratorem faciunt. Lamonius sublimitate ingenii, perspicaciâ excelsæ mentis rebus obscuris ex fese, perplexis & ingratis lucem, dignitatem, gratiam accersebat: Burdalæus acres, vividos, celeres animos nactus sacri eloquii majestatem totam, quanta est, audientium mentibus offerebat. Nihil latebat illum, quod ad perfectam Juris utriusque scientiam, ad resolvendas quacumque causarum ambages pertinere: huic nihil ad plenam divini juris intelligentiam, ad retogendas abiitrusi cordis latebras deesse videbatur. Illius magnifica, nobilis, elata oratio; hujus vivida, sublimis, incitata. Ille sermonis elegantiæ,

tiam, hic maiestatem referebat; ille recreabat animos actionis amoenitate, hic gestus ac vocis gravitate percellebat. Alterum ambiebant omnes controversiarum suarum judicem atque arbitrum; alterum viæ morumque moderatorem peroptabant. Lamonius adeunti se nemini consilium, opem, patrocinium abnuebat: Burdakæus imis pariter ac summis fere in omne obsequii genus ultro impendebat. Digni ambo, quos suspiciat posteritas, & absolutæ Eloquentiæ & Amicitiæ fidelis exemplum!

Hactenus agitavimus, Auditores, an ab argumento, quod Eloquentiæ cùm Sacræ, tum Forensi tractandum incumbit, altera sit alteri præferenda. Nunc, an ab iis, apud quos utraque dicendum habet, præstare alterutra videatur postiore orationis parte perpendamus.

H. P A R S.

Quam sunt dissimiles sti invicem Orator Sacer & Forensis, tam diversa utriusque concio, turbaque audientium solet contingere. Hinc video concurrere multitudinem hominum infinitam, & multidantè complere sedilia, quam Orator Sacer ad dicendum accedat: inde se offerunt homines pauci, quos diu multumque Orator Forensis præsolatur, incertus an sit admittendas ad dicendum, an tempus in aliud remittendas. Hic conditionis cujuscumque, sexus, ætatis magna varietas; illuc, præter viros, penè nullus, eodemque judices occurrit. Ex alterâ parte fulget aurum aut gemmarum plurimum, & dicentis oculos amœna quædam colorum varietas recreat: terret ex alterâ pullatorum Procerum maiestas & canities venerabilis. Multos trahit in templum inanis curiositas;

cogno

cognoscendæ veritatis amor omnes in Forum ad-
ducit. Illi veniunt plerumque ut censuram; hi
semper ut æquitatem exerceant. Habet id' com-
modi Orator Sacer, ut reluctantes sentiat paucorum
animos; id incommodi Forensis, ut inveniat
multos præjudicatā opinione laborantes. Con-
victis semel animis, qui dicit in Foro, nullo nego-
tio voluntates ad agendum inclinat: qui verba
facit in templis, sæpè pertinaces invenit, &
eosdem sequentes deteriora, qui meliora proba-
verant.

Verùm infinitus ego sim, Auditores, si haerere
velim in singulis. Ergo demus hoc Oratoribus
Sacris, si tamen hoc omnes jure sibi gratulantur,
ut dicant semper apud confertam multitudinem;
ut pascant oculos admirabili illâ varietate, quam
apparatus magnificentia efficit. Hoc sibi Orato-
res Forenses vindicent, quod neque curiosos in-
aniter, neque censure pravè, sed cupidos veri
& amantes æquitatis Auditores nauci sint. Illud
scrutemur porrò diligentius, in quo laborant stu-
diis paribus, aut certè laborare debent, hinc Fo-
rensis quidem, ut verbis astruat fidem, & inclina-
tis in partes suas animis persuadeat quod demon-
strandum suscepit: indè Sacer ut propensis jam
sponte suâ ad assensum mentibus, voluntates ipsas
cogat ad compleendum reipsa opere, ac faciendum
id, cuius suitor & hortator accessit.

Sic enim statuo, Auditores, esse hoc Sacram
inter & Forensem Eloquentiam singulare discri-
men, ut hæc ad convincendas mentes nata sit
iota, illa ad permovendas voluntates. Agite,
Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, (li-
ceat enim mihi, cum eâ, quâ par est, reveren-
tiâ, interpellare vos, & vestrum ipsorum judi-
cium perscrutari:) agite, inquam, quid ab Orato-
ribus

ribus vestris, cùm agunt causas in Foro, requiri-
tis? quid ab eorum ingenio, eruditione, solertia
exspectatis? quem inter cæteros bene felicitérque
gesti muneris tulisse laudem arbitramini? Scilicet
qui rem, de quâ movetur controversia, plane,
breviter, nitidè exposuerit; qui, quod erat ob-
scurum, relexerit; quod implicatum, dissolve-
rit; quod plenum tricis atque ambagibus, expe-
dierit; qui causam momentis suis fulcierit; qui
legum vim, consuetudines regionum, populorum
instituta, &c, quæcumque ad constitutionem causæ
demonstrandam pertinuerint, diligenter explana-
rit. Quod ubi perfecit semel, ubi nihil præter-
misit ad cognitionem controversiæ necessarium;
quid ultra desideret vestra vel perspicacia, vel
æquitas? quid cunctemini dirimere litem vestris
judiciis, & decretoriam inter contendentes ferre
sententiam?

Quod si Oratorem sinitis in Eloquentiæ cam-
po liberiùs decurrere; si per vos Causidico licet
aliquando artis Oratoriæ amœnitatem atque ele-
gantiam, &c, quod illa suppeditat ad permoven-
dos affectus inclinandasque voluntates, præsidium
usurpare; hoc vestræ humanitatis atque indulgen-
tiæ est, Viri Illustrissimi, qui fovendam stimulan-
dámque puratis in Oratoribus præsertim juniori-
bus æmulationem atque industriam; qui censetis
hoc pertinere ad dignitatem & magnificentiam
Fori, ut non incompta penitus, inconcinna & in-
ornata afferatur oratio. Vel si vos etiam juvat ac
delectat culta, nitens & arguta Eloquentia; quis
hoc vobis invideat assiduitatis vestræ contentio-
nisque leve solatium, ut fatigatae perpetuis litigantium
rixis ac jurgiis aures dicendi suavitate
paulisper recreentur?

Valeant

Valeat enim verò veteris illius Areopagi rigida præter modum & austera nimis severitas, quæ nullum omnino Eloquentiæ locum esse patiebatur, &, quæ tam metuebat sibi ab Oratorum lenociniis, nihil ut præter nudam & informem rationum molem atque compagem admitteret. Ibi pérennibus in excubiis collocata mentis acies tam sedulè præcavebat ab illecebrosis inclinatæ voluntatis insidiis, ut in dicente non tantum actionis omnis venustatem atque decentiam, sed quoslibet corporis motus, variòsque vocis inflexæ sonos prosciberet. Quanto potior Curia vestræ ratio, Viri Sapientissimi, quanto consuetudo laudabilior, qui, cùm in exercendis judiciis priscam Atheniensium illorum severitatem retinueritis, non ablegandam tamen è Foro disertoris politiorisque Eloquentiæ æmœnitatem, sed potius omni studio ac patrocinio vestro tuendam jūdicaveritis!

Quàm diversa est Oratoris Sacri conditio? quanto gravius ipsi subeundum onus incumbit? Parum est depulisse mentis caliginem, eandem illustrasse veritatis æternæ luminibus, nisi voluntatem sic inclinet pariter, ut illa vel fugiat, vel sectetur ultrò, quod fugiendum vel sestandum ipsi proponitur. Quanquam dicamus quod res est; vix ullus est Oratoris Sacri labor in expugnandis eorum mentibus, apud quos dicturus est.

Vestrām ipsorum fidem, Auditores. Ecquis venit ad concionem sacram cum præjudiciis, aut quis facilè non deponat illa, si quem peritum naētus erit doctrinæ cœlestis interpretē? Scilicet divini verbi illa vis est & auctoritas, ut relūctantes etiam trahat ad sese, neque liberam mentis relinquat dissentendi moram. Imò vel in iis rebus, quæ ad institutionem vitæ, morūmque emanatione

lationem pertinent, date mihi aliquem tam servientem liberæ consuetudini, tam amantem deliciarum, in cunctis officiorum partibus tam oblitum sui, tam negligentem, tam incurium, cui non persuadeas esse aliquid melius, quod sequatur? qui arcana stimulantis naturæ, rationis, Religio-nisque motibus admonitus, non accuset semetipsum tacitus, & moratam vitæ formam, immoderatâ cupiditatum licentiâ potiorem esse non judicer? qui laudator ultro non accedat virtutis ac probriatis, quantumvis pertinax vitiorum sectator existat. Nihil est ergo, quod Orator Sacer desiderat tantum in erudiendis expugnandisve mentibus, quæ nec suscipiunt ægræ, quod inseveris, nec expugnari se, tam graviter patiuntur; sed aggrediatur ille voluntatem necesse est: hic oppugnandus hostis, vincendus idem ac debellandus est; aut spes triumphi nulla certanti reliqui-tur.

Hinc æstimate, Auditores, quid Oratori Sa-cro, quid Forensi præstandum sit; quorum alteri trahenda in partes suas mens audientium; alteri voluntas, quod velit Orator, adducenda sit. Quod utrinque dum exequuntur ambo, uter ferat majo-rem laudem & alteri præferendus videatur, operæ pretium eit expendere.

Rem arduam in primis & laboriosissimâ conten-tione plenam suscipit Forensis Orator, qui conse-qui dicendô meditetur, ut, quod æqui bonique censet ipse, id ipsum omnes pariter censemant, ut reclamantem sententiæ suæ neminem experiatur; ut, quod statuendum, vel refigendum esse judicâ-rit, hoc vel statuatur cæterorum calculo, vel Ora-toris ad arbitrium continuò refigatur. Quales enimvero sunt illi, quos inclinare debeat ad af-sensum, & ad suos ipsius sensus induendos illi-

Ii

cere

cere pertinet? Cogitate verendum illud Magistratum concilium, apud quos Orator, identem junior, causam difficilem, implexam, dubii anticipisque juris acturus est! Repraesentate vobis viros illos, ingenio, eruditione, prudentia, longo rerum forensium usu exercitatos; quorum sagacitatem atque perspicaciam nihil fugiat; quibus inani phaleratae orationis apparatu facere fucum non possis, qui larvas inter & adscitum extrinsecus ementitae veritatis habitum, quod verum ac sincerum est, deprehendere didicerunt; qui controversiam totam, de qua movetur quæstio, penitus ipsi plerumque cernunt, quam Orator ingeniosus quantumvis, & diu multumque meditatus valeat perspicere.

Mitto præjudicia, quæ nonnunquam illi afferunt ad causam tam varia, tam pugnantia inter se, quam multi sunt judices, qui ad dirimendam litem convenientur. Non illa quidem, aut errore, aut ullo mentis vitio parta, sed quæ ratio ipsa, legum ambiguitas, regionum consuetudines, juris formulæ, captiosæ Procuratorum artes procreantur. Interim sese moveat Orator omnem in partem, exerat ingenii vim, solertiam expeditat, adhibeat omnem delicatioris Eloquentiae supelleculam; sit vehemens, acer, sublimis in dicendo: Non carebit ille quidem laude suâ; dignos ingenio, dignos facundiâ, dignos eruditione plausus feret; etiam politus, elegans, disertus habebitur. At, nisi solidis rationum momentis ac ponderibus præjudicia omnia expugnaverit; nisi causam ipsam suo firmamento ac robore instruxerit; nisi sepultam inter altas errorum tenebras & ambiguos tricarum nodos veritatem solers eruerit; nisi eandem nudam, qualis est, & nativâ luce coruscantem judicum mentibus ostentârit; nihil ager

aget Orator, nihil promovebit, causam non vincet. Atque ut insidetes alto pelago scopuli, quos circum tumidi fluctus obstrepunt, non moverentur imperio vel murmure, sed varios inter reciprocantium aquarum tumultus mole sua stant: ita Causidicorum clamores obtundunt quidem aures Judicum; at mentem ipsam non evertunt, non commovent.

Ergo veritati uni perscrutandæ studeat, cuius apud eos habenda sit oratio, quos una veritas ratio percellit ac movet: sic illam spoliet ab omnibus simulationum involucris, ut defæcata res fulgeat animis, morisque rescitidat omnes, quæ cohære aut retardare assensum solent. Id porro quād difficilis operæ est? Quis Orator tam felix in dicendo, ut tam multas inter veritatis umbras ac simulacra, id assequatur, quod verum est, & quod ipse sensit ac vidit, id exhibere possit tam purgatum ab omni disputationum contentione, ut audientium animos afficiat pariter, & quadam necessitate vel reluctantes ad suffragandum impellat?

At Orator sacer, Auditores, cujus est ita movere voluntates hominum, ut ea sectentur illi, vel fugiant, quorum auctor, vel dissuasor accedit, an molitur quiddam arduum minus & minus operosum? Laboriosa quidem res est, fateor, & plena difficultatis expugnare mentem: sed ubi refusit semel illius oculis veritatis splendor, vincitur illa nihilominus, necessitate quadam ineluctabili inclinatur in verum. At voluntas sui potens usque & actionum suarum domina, nullius imperium timeret. Habet illa quidem molles aditus, quibus circumveniri possit: demulceri se ulro blandiis, illecebris capi, imò vim amicam interdum fieri sibi non tam ægrè patitur. Verum nec

servire, nec ferre didicit jugum. Dat lezem, ipsa non accipit; victrix illa semper superborum hostium, victorem agnoscit neminem.

Igitur Sacri Oratoris est scrutari diligenter molles illos aditus, per quos oppugnari voluntas potest; odoreetur necesse est varium illud illecebrarum genus, quibus illa capit: si vis adhibenda sit nonnunquam, nōrit ille penitus, in lenitate vim ipsam temperare, ut amica semper, nunquam ingrata videatur. Hinc verò quantum Oratori negotium facessitur, qui rimandas habeat & quasi degustandas voluntates tot hominum, quibuscum nulla societas, nullum sibi commercium est; quorum indolem, sensus ac mores ignorat; qui cùm ingenio, tum studiis, tum conditione dissimiles, nec eadem existunt, nec sentiunt, nec expertunt, nec volunt!

Equidem scio, ut eodem fere modo sumus omnes à naturâ comparati, & ex eodem confici lino, ita eadem penè fugere singulos aut prosequi eadem odisse vel amare, atque adeò magnum in se ipso Oratorem habere præsidium, ad præseniendum, quâ potissimum parte moveantur cæteri, aut in quid propendeant, si suis ipse motibus attentus rimeatur proprias animi latebras; si penitiores cordis sui recessus scrutatus diligenter inspiciat ipse quid velit, quodferatur, quibus associatur magis, unde metuat, vel speret; doleat vel læteatur; irascatur aut placetur; oderit vel amet. Tamen id ipsum nōsse, quâm paucorum est. Auditores, hoc studere unum, hoc feliciter assequi, ut oratio non tam ingenii aut eruditioñis, quâm naturæ ipsius fœtus videri possit! Quibus demum hanc laudem in hac ætate nostrâ sacrorum Oratorum tam feraci gratulabimur?

Fuit

Fuit hæc enim verò, inter dotes plurimas Ora-
toris illius, * quem immatuo raptum facto luximus
jampridem, vera ac sincera laus, qui naturas ho-
mínium vimque humanitatis omnem sic attigerat:
ita pviderat causas omnes, quibus voluntas im-
pellitur aut reflectitur, qui tam habilis erat ac pe-
rius in retegendis explicandisque pectoris humani
latebris; nihil ut sentire videretur, nisi quod na-
tura ipsa sentiret; adeoque cognatione naturæ &
quasi conceniu quodam atque consensu eosdem
omnino motus affectusque in audientium animis
efficeret.

Jam quotus eorum est, præter eos quos civi-
tas suspicit & admiratur Aula, quotus, inquam,
eorum est, qui personam Oratoris Sacri etiam cum
aliquâ dignitate sustinent, qui in rimandis pectoris
humani latebris ciendisque opportunè moti-
bus solers audiat? Video declinatores multos,
qui in hominum vitia aeriter invehuntur, & rigi-
dam morum censuram gratis exerceant. Video
qui magnam eruditionis sacræ supellectilem cir-
cumferunt. Video qui clamores efficiunt apud
multiuidinem, & magnificum ex totâ civitate
concurrium populique effusiones trahunt ad se se,
quas sacrarum ædium ampliudo vix capit. Video
qui verborum pompâ, leporumque ac gratia-
rum phaleris politorum hominum delicatis au-
ribus blandè assertantur; hoc felices satis, si
placeant.

Egregiam verò laudem! Huccine recidat Ora-
toris Sacri dignitas, qui pro Deo ipso legatione
apud homines fungitur! Liceat hic mihi, adver-
sus istos futilis gloriolæ aucupes, usurpare Hora-
tianum istud in Pictorem imperitum, qui in ex-
primendis ad vivum nugis artem ponebat suam,
dum naufragium, imperati operis summam, levi-

* P. Cheminai.

Li 3

ter

ter adumbrabat. Et fortasse cupressum scis simulare? quid hoc, si fractis enatat expes navibus, are dato, qui pingitur? Placent enimverò Oratores polituli? quid hoc, si is, qui audit, nullis conscientiae suæ stimulis acuitur: si nullâ vitiorum turpitudinē percutitur: si nullo virtutis studio inflammatur? Quid hoc, si peractâ conceione tam cupidus appetensque rerum caducarum, tam ini quis alienæ laudis æmulator, tam perditus luxu ac voluptate recesserit, quām si ad iudicram aliquam declamationem convenisset?

Sed transgressus ego forte videar officiū metas, & non tam Oratorem agere, quām censem. Redeo ad propositum. Auditores, neque enim unam hanc difficultatem patitur Orator Sacer, quod voluntatem superbiam naturā, & suę libertatis amantem expugnaudam habet. Ecce vincendi se offerunt hostes multò plures, qui voluntatem ipsam obsident, & inextricabilibus nexibus sèpè revincunt. Fingite vobis numerosam illam variarum cupiditatum cohortem, quæ durissimam mortalium in cordibus dominationem exercent. Hinc ambitio pugnat, illinc avarities: hic degener livor iram acuit, illic crudele odium vindictam suscitat: hinc desidia mollis torporum ac veterum sovet, inde fera libido funestas faces incendit. Quis Orator tam solers, tam sciens pugnæ, in illo bellandi genere tam perfitus, qui vel aggredi tot monstra, vel etiam solus cum solo congregari non pertimescat? Cedo mihi aliquem, qui, non apud se, dico, sed alienis in castris frænet ambitionem, avaritiam coereat, iram temperet, odium extinguat, libidine moderetur? Quid i cùm lacescendi simul & profligandi uno impetu tot hostes, qui se conspiran-

spirantibus studiis, & junctis quasi umbonibus tueruntur ac defendunt?

Hoc ipsum est tamen, quod Orator Sacer præstandum in se recipit, dum insectatur vitia, dum virtutis amorem inspirat, dum corruptos liberiore licentiâ mores revocare ad sanctissimam disciplinam contendit. Quod nisi exequatur feliciter, nisi in deliniendis cicurandisque belluis illis ferocibus, aut iisdem reprimendis domandisque fortiter soleriam, vim, operam opportunè collocet: quis erit Eloquentiæ Sacræ fructus, Auditores? quod demum ars illa præstantissima pertinebit, nisi ut palæstræ cujusdam umbratilis aut theatralis scenæ formam atque imaginem exhibeat?

Tamen absit, Auditores, ut difficultatum metu deterriti ab ingrediendo tam laudabili curriculo refugiant, quos egregiis ad obeundum Oratoris Sacri munus natura instruxit præfidiis, & divinæ gloriæ nobile studium incendit. Nihil tam arduum tamque operosum est, quod labor improbus & amor ingenuæ laudis non vincat; tantoque solet esse fructus ex victoriâ dulcior, quantò carius redimi illam oportuit.

Quod ad me attinet, expendi pro virili parte propositæ Quæstionis controversiam. Intellexistis primùm, quid Orator Sacer, ex argumenti quod tractat, simplicitate simul ac majestate; quid Forensis ex tenuitate rerum forensium artisque Orationiæ subsidio commodi pariter atque incommodi traherent. Sensistis deinde, quantum utrique laboris incumbet ab audientibus, alteri qui mentem ac præjudicia mentis evertenda, alteri qui voluntatem cum cupiditatibus haberet expugnandam. Quid restat, nisi ut pro vestrâ perspicaciâ atque æquitate rem totam decretoriâ sen-

tentiâ dirimatis? Est hoc operum vestrorum, Virtutiusque Ordinis amplissimi, qui tam eximum rerum ihtarum gultum naeti estis: quorum ex arbitrio cæteri uniuscujusque in dicendo facultatem aestimant: quibus debent ingenii, eruditiois, Eloquentiae famam, si quam fruuntur, Oratores tam Sacri, quam Forenses. Egò certè honori ducam in primis vestrum in eâ re, uti in ceteris, iudicium venerari.

Oratio habita Anno Dom. M. DCC. X.

IN-